

TURISME I SECTOR SERVEIS

Els països desenvolupats, amb un sector primari rendible i una indústria potent, van experimentar un gran increment del sector terciari durant la segona meitat del segle XX: la terciarització de l'economia. L'augment del nivell de vida ha permès un major consum de serveis. La mecanització de les taques agràries va provocar l'èxode rural cap al sector secundari i la mecanització i robotització d'aquest cap al terciari. L'evolució de la indústria va impulsar el creixement de serveis com el transport i les finances (1960). La indústria moderna també tendeix a terciaritzar-se, ja que incorpora noves tecnologies que requereixen menys mà d'obra. De la mateixa manera, el desenvolupament de certes activitats terciàries ha impulsat nombrosos serveis: hostaleria, comerç, transport i oci. També s'han incrementat els serveis públics com ara els serveis administratius, la sanitat i l'educació, mentre la creixent incorporació de la dona al treball remunerat va impulsar certs serveis com ara les guarderies i l'ajuda domèstica.

1.- HETEROGENEÏTAT I DISTRIBUCIÓ TERRITORIAL DELS SERVEIS

1.1. El sector terciari o de serveis.

- Comprén un conjunt molt heterogeni de prestacions o activitats econòmiques destinades a satisfer les demandes i necessitats de la societat

Característiques del sector terciari:

- Activitats intangibles i immaterials (són serveis que no produeixen béns concrets).
- Activitats impossibles d'emmagatzemar (no se poden comptabilitzar o arxivar)
- Activitats molt diverses (agrupen sectors molt oposats, des de la neteja als serveis culturals).
- Existència d'un terciari superior o quaternari (alta qualificació, tecnologia punta).
- Les dimensions poden diferir molt: des de grans multinacionals fins serveis personalitzats d'autònoms.

Classificació dels serveis:

- De consum final (directament al client)
- De producció i distribució (orientats a les empreses, assessorament, transport, etc.).
- Serveis públics (finançats o administrats per l'Estat)
- Estancats o que no poden augmentar la productivitat, ni reduir mà d'obra (serveis socials).
- Serveis progressius (encara tenen marge per reduir costos).

1.2.El creixement de la demanda de serveis.

- Superada la crisi dels setanta, la demanda de serveis en l'àmbit familiar va créixer al ritme de la renda disponible, impulsada per la incorporació de la dona al treball remunerat així com pel canvi de mentalitat i d'ús del temps de lleure, de les vacances i de l'augment de l'esperança de vida.

També augmentaren els serveis externs a les empreses, com ara les auditories, la formació dels recursos humans, els controls de qualitat i les activitats estratègiques, és a dir, aquelles que intervenen en els processos d'innovació i millora de la competitivitat de les empreses. Als països avançats s'havia teixit una xarxa de serveis socials bàsics (sanitat, pensions, ensenyament) adreçats al conjunt de la població que, a poc a poc, també van arribar a Espanya: Estat del benestar. Aquests serveis, per la seua banda, també van crear molts llocs de treball que, juntament amb la descentralització administrativa de l'Estat de les Autonomies i la incorporació a la Unió Europea i d'altres organismes internacionals, han fet augmentar el nombre de funcionaris.

1.3. Indicadors per a l'estudi del sector serveis.

- La importància d'aquest sector s'analitza mitjançant, bàsicament, dos indicadors: el percentatge aportat al PIB (Producte Interior Brut) que en Espanya és inferior al de la mitjana europea i el percentatge de treballadors ocupats en el sector, en la mitjana europea però molt inferior als dels estats europeus més rics. Una societat desenvolupada és aquella que té una economia de base industrial i diversificada (amb un sector primari fort), però amb més del 60% de la població activa dedicada als serveis: en el cas d'Espanya representa el 65% (2007) de mitjana, però varia segons autonomies, ja que els percentatges més elevats es donen a les autonomies més riques (Madrid, Catalunya), però també en d'altres on el sector primari i el secundari són dèbils i només té importància el turisme (Canàries i Balears) o el funcionariat (cas de Ceuta i Melilla pel pes demogràfic dels militars).

1.4. Distribució dels serveis al territori espanyol.

- Els serveis se situen allà on hi ha demanda (usuaris), és a dir, a les grans ciutats (a les persones), en zones de molta activitat industrial (a les empreses) i a les àrees turístiques (hotels, restaurants, comerç, parcs d'oci, etc.).

Distribució de les empreses del sector terciari.- Si ordenem les autonomies pel percentatge d'empreses del sector terciari, tenim al capdavant Catalunya, Madrid, Andalusia i la Comunitat Valenciana pel seu grau de desenvolupament, però també pel seu volum demogràfic. En canvi, pel davall de la mitjana trobem les que tenen un escàs pes demogràfic, no s'han desenvolupat industrialment i, per tant, és encara el sector primari el més important, cas de La Rioja, Astúries, Cantàbria, Extremadura, Castella - La Manxa, Múrcia o Aragó.

Distribució dels serveis per subsectors.- Els subsectors dels serveis socials tenen molt de pes laboral (administratius, sanitaris o educatius), però en aquesta qüestió també hi ha unes autonomies més ben situades que altres: si comptem, per exemple, el nombre de metges per cada 1000 habitants, destaquen Aragó, Madrid i Navarra, però si mesurem la capacitat hospitalària (nombre de llits instal·lats) destaca Catalunya, Canàries i Castella - Lleó.

El de les comunicacions, finances i els serveis a les empreses es relacionen amb els nivells de renda i concentració de població: Madrid i Barcelona sobre la resta, seguits de València i Sevilla on també trobem la major concentració d'empreses comercials.

2.- LA TERCIARITZACIÓ DE L'ECONOMIA I LA SOCIETAT DEL BENESTAR

Als països desenvolupats, la majoria de la població activa treballa al sector serveis i, concretament, una bona part correspon a personal de les administracions públiques pel desenvolupament de la societat del benestar: a més riquesa, més serveis públics (transports, comunicacions, sanitat, ensenyament, pensions, seguretat, etc.) gestionats directament per l'Estat o mitjançant concerts amb empreses privades.

2.1. Els serveis en la societat del benestar

.- Espanya ha destacat als darrers anys per l'increment de l'Estat del Benestar que, ara mateix, està posant en perill la crisi com es fa evident amb les retallades en personal i prestacions.

L'Administració pública està vertebrada en tres nivells: General de l'Estat, Autonòmica (que té transferides les competències en els sectors que generen major despesa: Sanitat, Ensenyament, etc.) i administració Local (en èpoques de crisi, sobre tot, els ajuntaments són l'administració més pròxima, ja que tracten de solucionar tota la problemàtica on no arriben les altres administracions, encara que de vegades poden rebre el suport de la Diputació o ajuntament d'ajuntaments).

L'Educació a Espanya, des de l'aprovació de la **LGE** (Llei General d'Educació) en 1970 (l'anterior va ser la **Llei Moyano** de 1857) ha progressat molt ja que, d'una societat majoritàriament analfabeta, es va passar a l'ampliació de l'escolarització obligatòria dels 12 als 14 anys i, amb la **LOGSE** (1990), dels 14 als 16, mentre l'edat d'inici s'ha rebaixat dels 6 als 3 anys amb la creació de l'etapa d'Educació Infantil. L'ampliació de l'escolarització obligatòria garanteix una major igualtat d'oportunitats i l'ha situada en nivells europeus ja que, malgrat casos puntuals d'abandonament escolar, es situa ara mateix en una taxa del 100%, mai coneguda en tota la Història d'Espanya. L'educació postobligatòria també ha crescut molt de dels anys setanta, tant en nombre d'estudiants com de centres educatius (fins el 1966, per exemple, el Ribalta era l'únic institut a tota la província de Castelló). Actualment, el percentatge de població entre 25 i 64 anys que ha fet estudis superiors és del 18%, dos punts per dalt de la mitjana de l'**OCDE** (16%). De tota manera, durant els anys de la bombolla urbanística, quan hi havia molta feina al sector de la construcció, l'índex d'abandonament d'alumnes sense acabar l'**ESO** era prou elevat, cosa que dóna arguments als que parlen de fracàs escolar, mentre les dades confirmen que ara mateix hi ha la joventut més preparada de la història en quant a títols universitaris, malgrat que cal una potenciació de la F.P. (Formació Professional) pensant en un mercat laboral canviant i en la necessitat de tècnics de grau mitjà. Als darrers anys s'han construït molts centres i ha augmentat la despesa educativa, però aquesta encara és inferior a la inversió que fan alguns països europeus nòrdics que són el model a

seguir en quant a eficiència educativa. L'ensenyament privat té molt de pes en els nivells d'ensenyament obligatori seguint la modalitat d'escoles concertades (pràcticament totes les privades), mentre la manca de consens polític i d'un pacte seriós per l'ensenyament, com s'ha fet a França per exemple, ha portat a canvis legislatius constants segons el govern de torn (**LOGSE, LOLE, LOE, LOGCE, LOMQE**) que tampoc ajuden a resoldre el fracàs.

La Sanitat va consolidar la universalitat de l'assistència amb la **Llei General de Sanitat** (1986), segons la qual tenen dret tots els residents, encara que hagen entrat il·legalment (darrerament aquest dret ha estat retallat en certs aspectes), una gran conquesta social, però que també comporta una gran despesa pública que han d'afrontar les comunitats autònomes: el 2006 va arribar al 6% del PIB. Espanya és pionera en transplantament d'òrgans amb una sanitat pública d'una qualitat elevada però, de vegades, la insuficiència de personal mèdic obliga a llargues esperes tant per a les visites com per a les intervencions quirúrgiques, fet que provoca el creixement de la sanitat privada que, darrerament, també està sent finançada, en part, amb fons públics encara que sembla una contradicció.

3.- ELS SERVEIS RELACIONATS AMB EL TEMPS LLIURE. EL TURISME

Acualment, les activitats de lleure s'han convertit en un fenomen de masses i l'abaratiment dels transport ha generalitzat el turisme entre totes les capes socials. Des dels anys 60, l'arriba massiva de turistes a Espanya l'han convertit, dins del sector serveis, en una de les activitats econòmiques més importants per equilibrar la balança de pagaments: Espanya exporta poc i importa molt (sobre tot energia), d'ací la importància de les divises que generen els turistes estrangers.

3.1. Importància del turisme.

- Des de la segona meitat del segle XX el turisme s'ha transformat en una forma tradicional de lleure, un fenomen de masses impulsat per l'abaratiment del transport. Entre 1950 i 1960 va anar implantant-se l'Estat del Benestar amb les vacances pagades als treballadors dels països més industrialitzats d'Europa i, com a conseqüència, l'augment del nivell de vida de la classe treballadora que va provocar els desplaçaments massius a l'estranger que, a la vegada, han anat consolidant certs llocs preferents, com ara el litoral mediterrani, per l'atractiu del clima i les platges, els preus baixos i cert exotisme desconegut als països freds.

3.2. Espanya, una potència turística.-

Des dels seixanta, els baixos preus foren un gran atractiu per als treballadors europeus, així com la proximitat als països més industrialitzats. El turisme -que abans era quasi inexistent- va créixer d'una forma espectacular, aportant cada vegada més milions de visitants.

Des d'aleshores, Espanya sempre s'ha mantingut entre les cinc primeres destinacions turístiques a nivell mundial, tant pel nombre de visitants com pel volum econòmic que suposa ja que, encara que crea llocs de treball mal remunerats i estacionaris, genera moltes activitats econòmiques paral·leles com ara la construcció, el comerç, l'hostaleria, la restauració i d'altres serveis molt variats. El turisme més destacat és el de sol i platja, encara que ha crescut molt l'oferta cultural, esportiva i paisatgística gestionada per agències de viatges i tour operadors, moltes vegades estrangers, però va guanyant crèdit Internet.

- **Origen i destinació dels visitants estrangers:** sobretot ens visiten europeus del Regne Unit, Alemanya i França, encara que darrerament també venen dels països de l'est, sobre tot de Rússia. La majoria arriben per via aèria, entre juliol i setembre, però també n'hi ha estrangers que, gràcies a les noves tecnologies, han fixat la seua residència a Espanya encara que continuen treballant al seu país.

3.3. L'impacte social i econòmic del turisme.

- Als anys 60 (segle XX) el turisme va contribuir a certa transformació social perquè és un factor important de transmissió de valors, idees i productes, però sobre tot a l'enlairament d'una economia encara molt endarrerida i agrària i, fins i tot, avui en dia continua sent molt important per tractar d'equilibrar la deficitària balança de pagaments, donada la seua elevada participació al PIB (Producte Interior Brut). Com a problemàtiques se pot assenyalar que un alt percentatge d'empreses del sector estan molt atomitzades (el 90% són microempreses) ja que compten amb pocs treballadors, amb un alt percentatge d'immigrants i de dones (cambreres, ajudants de cuina, personal de neteja i manteniment d'hotels, etc.), amb contractes estacionals i baixos salaris, on la majoria es dediquen a la restauració.

3.4. Turisme intern i mobilitat temporal.

- L'augment del nivell de vida dels espanyols va incrementar el nombre de desplaçaments de cap de setmana, així com la proliferació de segones residències que ha elevat el nivell de vida de les zones turístiques i rurals. Els objectius s'han anat ampliant amb noves ofertes com ara els esports d'aventura, l'esquí, el golf, el turisme cultural i paisatgístic, espectacles esportius (futbol), etc. que, tot plegat, generen molts llocs de feina i, als darrers anys, la construcció de zones residencials relacionades amb el golf o l'esquí. Molts viatges es van dins de la mateixa autonomia, però les més visitades per la resta d'espanyols són Andalusia i Catalunya. Els viatges a l'estranger també s'han incrementat, però fins i tot els anys abans de la crisi a penes si superaven el 7% del total amb destinacions preferents als estats més pròxims, com ara França, Portugal, Itàlia o Regne Unit, però també van guanyant protagonisme, gràcies a les línies low cost, Alemanya, Àustria o Txèquia.

3.5. El turisme i el seu impacte sobre el paisatge.

- La intensa activitat turística ocasiona problemes mediambientals com ara la urbanització abusiva del litoral (a la platja i al vessant de les muntanyes), els camps de golf en zones amb dèficits hídrics, la perforació de pous que salinitza els aqüífers, l'acumulació de residus i la contaminació de les aigües marines, etc.

A la muntanya, les estacions d'esquí ocupen zones de bosc o de pastures tot provocant alteracions en la fauna i la flora, així com l'erosió al deixar els sòls sense cobertura vegetal.

3.6. Noves polítiques per al desenvolupament del turisme.

- Actualment hi ha hagut una davallada de la despesa per turista amb menys dies de permanència, degut a la crisi i a la irrupció de les companyies aèries low cost, la contractació per Internet i el desenvolupament de noves destinacions turístiques, com ara el Nord d'Àfrica (on els problemes de la primavera àrab a Egipte, els conflictes a Turquia i la guerra civil a Síria han beneficiat, evidentment, el turisme espanyol). Però, malgrat els bons resultats dels darrers anys, la crisi obliga a replantejar-se el turisme com una activitat econòmica en constant renovació on s'ha de potenciar els tres pilars bàsics, com són el turisme de sol i platja (limitar la construcció, modernitzar els hotels, fomentar la qualitat mediambiental amb el sanejament i equipaments de les platges per seguir augmentat les banderes blaves i diversificar les ofertes), el cultural o urbà (on destaca el conjunt històricoartístic declarat per la **UNESCO** Patrimoni de la Humanitat, amb 13 ciutats com ara Santiago de Compostel·la, Còrdova i Salamanca, per exemple, i una gran oferta de col·leccions d'art en museus i a l'aire lliure, com ara Altamira, o l'art rupestre de La Valltorta des de 1998) i l'esportiu (on Espanya ocupa el primer lloc europeu de golf amb l'oferta de més de 340 camps i disposa de 323 ports esportius i d'altres infraestructures nàutiques, així com unes 50 estacions d'esquí amb allotjament que atrauen molt de turisme interior però també estranger).